

”Oppimisen esteet”

Tampereen yliopiston saavutettavuustyöryhmän
raportti ja suositukset

Tampereen yliopisto tänään ja huomenna -sarjassa julkaistaan yliopistoa koskevia kehittämisehdotuksia, muistioita, raportteja ja tilastoja pääasiassa suomeksi. Sarjan englanninkielinen rinnakkaisnimike on University of Tampere today and tomorrow. Luetelo aikaisemmista osista on julkaisun lopussa.

Tampereen yliopisto tänään ja huomenna 74

Tampereen yliopisto
Hallintokeskus/ Suunnitteluyksikkö
33014 TAMPEREEN YLIOPISTO
<http://www.uta.fi/hallintokeskus/suunnittelu>
Puh: (03) 3551 7236
Fax: (03) 3551 7396
suunnittelu@uta.fi

© 2007 Tampereen yliopisto
Koko teoksen tulostaminen tai kopioiminen kaupallisiin tarkoituksiin on kielletty.

Painettu julkaisu
ISBN 978-951-44-6882-7
ISSN 1795-5998

Sähköinen julkaisu
ISBN 978-951-44-6883-4
ISSN 1796-0320
<http://tampub.uta.fi>

Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2007

“OPPIMISEN ESTEET”

Tampereen yliopiston saavutettavuustyöryhmän raportti ja suositukset

1. Yliopiston saavutettavuustyöryhmän perustaminen.....	5
2. Saavutettavuuden käsite	6
3. Saavutettavuuden lainsäädännöllinen tausta	7
4. Laitos- ja opiskelijakyselyn yhteenveto	7
5. Oppiminen ja oppimisen esteet yliopistossa	8
6. Suositukset ja hyvät käytänteet	10
6.1. Työryhmän suositukset.....	10
6.2. Työryhmän kehittämissuhteita	14
6.3. Saavutettavuuden seuranta.....	14
Kirjallisuus.....	15
Liitteet	16

1. Yliopiston saavutettavuustyöryhmän perustaminen

Saavutettavuustyöryhmän perustamisen yhtenä ponttimena on ollut opetusministeriön teettämä selvitys syrjinnän vastaisen lainsäädännön ja esteettömyyden toteutumisesta suomalaisissa yliopistoissa (Esteetön opiskelu yliopistossa, Laaksonen 2005; Opetusministeriön julkaisuja 2005:6; <http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/opm06/tiivistelma.html>). Esteettömyyden toteutumisen lisäksi selvityksessä kartoitettiin esteettömyyteen liittyviä ongelmia yliopisto-opiskelussa ja yliopistojen muussa toiminnassa. Kysely jakautui viiteen osa-alueeseen: opintoasiat, tilajärjestelyt, henkilöstökoulutus, suunnittelutoiminta ja viestintä. Opetusministeriön selvitys rajattiin vammaisryhmiin ja erilaisiin oppijoihin. Selvityksen mukaan yliopistojen esteettömyydessä on huomattavia puutteita. Eniten esteettömyysasioita on pohdittu tilakysymyksissä ja vähiten opintoasioissa ja viestinnässä.

Kesäkuussa 2005 antamassaan kirjallisessa palautteessa yliopistojen toiminnasta vuonna 2004 opetusministeriö esitti edellä mainitun selvityksen pohjalta joukon toimenpiteitä, joihin yliopistojen on tarpeen ryhtyä:

- Yliopistoissa tulee käynnistää systemaattinen kehitystyö esteettömyyden edistämiseksi toiminnan kaikilla osa-alueilla.
- Yliopistojen tulee laatia kattavat esteettömyyskartoitukset ja toimenpidesuunnitelmat sekä sisällyttää esteettömyyden näkökulma myös strategiaan suunnitelmiin ja henkilöstökoulutukseen.
- Esteettömyyttä koskevien asioiden koordinointiin tulee nimetä vastuuvirkamies kaikissa yliopistoissa.
- Suunnittelutoiminnassa tulisi tehdä yhteistyötä vammaisjärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa.

Tampereen yliopistossa on muiden yliopistojen tapaan lähestytty esteettömyyttä paneutumalla ensin fyysisen ympäristön pulmakohtiin. Yliopistossa on tilojen kartoituksen jälkeen tehty suunnitelma ongelmien ratkaisemiseksi. Työryhmän työn tuloksia on esitelty yliopiston verkkosivulla. Ryhmä jatkaa edelleen toimintaansa yliopiston tilojen esteettömyyden parantamiseksi.

Yliopiston opetusneuvoston aloitteesta perustettiin työryhmä selvittämään esteettömyyttä erityisesti opintojen kannalta (opetusneuvoston pöytäkirja 9/2005). Työryhmän tehtävänä on ollut laatia ehdotus toimenpiteistä esteettömyysasiassa. Ryhmä aloitti toukokuussa 2006 ja kokoontui yhdeksän kertaa. Työryhmään kuuluivat opintopsykologi Satu Eerola (OTUKE), Elise Kuismanen, (1.8.2006 alkaen) Niina Kiviahho, TAMY:n sosiaalipoliittinen sihteeri, Miia Luhtalampi, Pirkanmaan erilaiset oppijat ry:n puheenjohtaja, opintotukipäällikkö Eini Mäkelä (OKA, työryhmän puheenjohtaja), lehtori Anne Mäntynen (kielikeskus), lehtori Kaisa Alanen (kielikeskus), opintoneuvoja Elisa Tervanen, vammaisyhdyshenkilö (OKA, työryhmän sihteeri), opiskelija Anna-Maria Urhonen, opintoasiain päällikkö Paula Järvenpää (lääketieteellinen tiedekunta) ja liikuntapäällikkö Kirsi Laaksonen (OKA). Lisäksi työryhmän raporttia on kommentoinut Pirkanmaan erilaiset oppijat ry:n sihteeri Terhi Raitanen (sosiaalityön opiskelija)

ja verkkopalvelusuunnittelija Jarkko Leponiemi on arvioinut verkkosivujen saavutettavuutta (luku 6.2.).

Yliopiston työryhmä on tarkastellut saavutettavuutta opetuksen, opiskelun ja oppimisen näkökulmasta. Työryhmä näkee saavutettavuuden toteutumisen myös osana opetuksen laatu järjestelmää. Ryhmä on kartoittanut laitoksille suunnatun kyselyn avulla erityisjärjestelyjä, joita on tarvittu opiskelijoiden opiskelun ja oppimisen tukemiseksi oppimisvaikeuksien (mm. lukivaikeudet) ja terveydellisten (fyysisten ja psyykkisten) seikkojen vuoksi. Ryhmä ei ole siten rajannut tarkasteluaan pelkästään fyysisten tai psyykkisten terveystekijöiden vaikutuksiin opinnoissa (opiskeluun, oppimiseen ja opetukseen) vaan varsin laajasti monenlaisiin oppijoihin.

Työryhmä on ottanut työssään huomioon meneillään olevan valtakunnallisen korkeakoulujen yhteisen saavutettavuutta ja esteettömyyttä kehittävän Esok-hankkeen, jota koordinoi Jyväskylän yliopisto (<http://esok.jyu.fi/>).

2. Saavutettavuuden käsite

Saavutettavuuden käsite on tullut suomalaiseseen keskusteluun englannin kielestä, sanasta *accessibility*. Siitä ei ole vielä olemassa vakiintunutta määrittelyä, mutta sen taustalla on mm. ihmisoikeuksiin ja tasa-arvoon, inkluusioon¹, esteettömään kulkuun ja toimintaan, helppokäyttöisyyteen, sosiaalisesti kestävä kehityksen periaatteeseen ja Design for All käsitteeseen² -liittyviä ajatuksia.

Kun sanalla *esteettömyys* korostetaan palveluiden toimivuutta etenkin toimintarajoitteisten ihmisten kannalta, sisältää saavutettavuus ajatuksen, että ympäristön ja palveluiden on sovelluttava mahdollisimman erilaisten ihmisten käyttöön. Esteettömyyden voi siis nähdä yhtenä saavutettavuuden osa-alueena: hyvä saavutettavuus on myös esteettömyyttä. Useimmat tähänastiset selvitykset käsittelevät esteettömyyttä.³

Käsitteenä saavutettavuus on laajempi kuin esteettömyys: se kuvaa sitä, kuinka helpos- ti informaation, järjestelmän, laitteen, ohjelman tai palvelun voi saada käyttöönsä. Saavutettavuus merkitsee kohteen helppoa lähestyttävyyttä kaikenlaisten, ei esimerkiksi pelkästään vammaisten tai toimimisesteisten ihmisten näkökulmasta. Muun muassa

¹ Inkluisio tarkoittaa jokaisen oikeutta osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan.

² Design for All tarkoittaa sosiaalisesti vastuullista suunnittelua. Sen tavoitteena on parantaa ympäristöjen esteettömyyttä, tuotteiden helppokäyttöisyyttä ja palvelujen saavutettavuutta.

³ Esteettömyyttä koskevissa kartoituksissa, joita on tehty mm. yliopistoista (Laaksonen, 2005), esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteuttamista siten, että jokainen yksilö voi ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Määritelmä on siten varsin laaja lähestyksen saavutettavuuden käsitettä.

tämän laajemman merkityksen vuoksi työryhmä käyttää viitekehyksenään saavutettavuuden käsitettä, mikä näkyy myös työryhmän nimessä.

3. Saavutettavuuden lainsäädännöllinen tausta

Esteettömyyden ja saavutettavuuden lainsäädännöllinen perusta on Suomen perustuslaissa (731/1999) ja vuonna 2004 voimaan tullessa yhdenvertaisuuslaissa (21/2004). Näiden taustalla ovat puolestaan Euroopan unionin direktiivien velvoitteet: Amsterdamin sopimuksen 13. artikla, rodusta ja etnisestä alkuperästä riippumaton yhdenvertaisen kohtelun periaate (syrjintädirektiivi 2000/43/EY) ja yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevat yleiset periaatteet (työsyrjintädirektiivi 2000/78/EY).

Suomen perustuslaissa on säädetty laaja-alainen syrjinnän kieltö. Lain 6.2 §:n mukaan ketään ei saa syrjiä minkään henkilöön liittyvän syyn kuten sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Perustuslain syrjintäkieltoa täydentää yhdenvertaisuuslaki niin, että se kieltää välittömän ja välillisen syrjinnän, joka voi johtua esimerkiksi käytännöistä tai olosuhteista.

Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa työn teettäjää tai koulutuksen järjestäjää ryhtymään kohtuullisiin toimiin vammaisen henkilön työhön tai koulutukseen pääsemiseksi, työssä selviämiseksi ja työuralla etenemiseksi. Kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan erityisesti huomioon toimista aiheutuvat kustannukset, työn teettäjän ja koulutuksen järjestäjän taloudellinen asema sekä mahdollisuudet saada toimien toteuttamiseen tukea julkisista varoista tai muualta.

4. Laitos- ja opiskelijakyselyn yhteenveto

Saavutettavuustyöryhmä teki Tampereen yliopiston laitoksille toukokuussa 2006 kyselyn, jossa kartoitettiin laitosten näkemyksiä mm. erityisjärjestelyjen tarpeesta, sisällöstä ja yliopistotasoisien suositusten tarpeesta. Vastaavanlainen kysely toteutettiin alkukesästä myös opiskelijajärjestöjen sähköpostilistoilla ja lukitar-listalla, joka on lukivaikeuksista kärsivien opiskelijoiden sähköpostilista. Kysely tehtiin uudelleen syksyllä, kun Tampereen yliopiston vammaisille opiskelijoille oli perustettu oma sähköpostilista vammaiset@uta.fi. Opiskelijoilta kysyttiin, minkälaisissa tilanteissa ja kuinka usein he ovat tarvinneet erityisjärjestelyitä yliopistolla opiskellessaan. Samalla heiltä kysyttiin mielipidettä yliopistotasoisien suositusten laatimisesta sekä sitä, ovatko he törmänneet vaihteleviin käytäntöihin.

Tässä luvussa esitellään tiivistetysti kyselyjen keskeisiä tuloksia. Kattavat yhteenvedot laitoksille ja opiskelijoille tehdyistä kyselyistä ovat raportin liitteinä 1 ja 2. Laitoskyselyn perusteella erilaisten oppijoiden tarvitsemat erityisjärjestelyt on pääosin pystytty hoitamaan laitosten omin voimin ja ottamaan huomioon oppiaineen erityispiirteet esimerkiksi vaihtoehtoisista suoritustavoista sovittaessa. Opiskelijavalinnassa käytössä ollutta keskitettyä ohjeistusta ja neuvontaa pidettiin hyvänä, mutta samalla toivottiin yhtenäistä määrittelyä mm. valintakokeessa myönnettävään lisäaikaan. Lähes kaikki laitokset toivoivat yhteisiä, joskin mahdollisimman väljiä suosituksia koko yliopiston

tasolla. Suosituksia pidettiin tarpeellisina opiskelijoiden oikeudenmukaisen ja yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi. Vastauksissa arveltiin myös, että oma laitos toimi joustavasti, mutta vastaavaa joustavuutta ei olisi kaikilla laitoksilla. Tästä syystä tarvittaisiin yliopistotasoisia suosituksia.

Opiskelijavalinta on opiskelijoiden vastauksien perusteella sujunut hyvin. Tärkeää on kartoittaa kaikki tarvittavat erityisjärjestelyt, sillä erityisjärjestelyt saattavat johtua hyvinkin erilaisista tarpeista. Tampereen yliopistolla on opiskelijoita, jotka ovat kuulo-, näkö-, luki- tai liikuntavammaisia. Yliopisto-opintoja pidetään pääsääntöisesti hyvin soveltuvina oppimis- tai muista vaikeuksista kärsiville, sillä opiskelu ei ole pakkotahdistista, vaan melko vapaata ja itsenäistä. Erityisjärjestelyistä yleisin on lisäajan antaminen. Luentomateriaalin saaminen etukäteen auttaisi erilaisia oppijoita. On pohdittava, onko kurssin päätteeksi järjestettävä tentti ainoa tapa arvioida oppimista. Kaikkien vastanneiden opiskelijoiden mielestä käytössä pitäisi olla yliopistotasoiset suositukset. Suositukset helpottaisivat opiskelijoita opinnoissaan ja opetushenkilökunnan työskentelyä. Tietoa on oltava saavutettavassa muodossa opiskelijoille ja henkilökunnalle. Opiskelijoiden mielestä olisi hyvä järjestää koulutusta erilaisista oppimistavoista. Samoin olisi tärkeää, että opettajat sitoutuvat auttamaan opintojen etenemisessä.

5. Oppiminen ja oppimisen esteet yliopistossa

Koska työryhmä keskittyy erityisesti opiskelun tukemiseen sekä esteettömyyteen psyykkisessä ja sosiaalisessa merkityksessä (vrt. fyysinen esteettömyys), tarkastellaan tässä saavutettavuutta oppimisen näkökulmasta. Lähtökohtana on saavutettavuus ja syvä, hyvä oppiminen kaikkien opiskelijoiden näkökulmasta. Jos 'erilaiset oppijat'-käsite viittaa oppimisvaikeuksiin tai oppimisen rajoitteisiin, voisi käsitteellä 'kaikenlaiset oppijat' avartaa keskustelua jokaiseen oppijaan. Voimme siis samanaikaisesti tarkastella kaikenlaisia oppijoita – myös 'erilaisia'. Tällä näkökulmalla tuodaan tarkasteluun oppimisvaikeuksien lisäksi monet psyykkiset ilmiöt (mm. masennus, paniikkihäiriöt, ahdistuneisuushäiriöt), jotka erityisesti arviointitilanteissa estävät opiskelijan etenemistä opinnoissaan ja joita kuitenkin erityisjärjestelyillä voidaan mielekkäästi huomioida.

Esimerkki: Masennuksesta kuntoutuva opiskelija tai vakavasta tenttijännityksestä kärsivä opiskelija pystyy yleensä hyvin opiskelemaan ja oppimaan, mutta itse tenttitilanne (oppimisen arvioijana) voi olla ylitsepääsemätön. Masentuneelle opiskelijalle kampukselle lähtö voi kuntoutuksen varhaisessa vaiheessa olla liikaa, ja paniikkihäiriöiselle itse tenttisali yleensä aktivoi kohtauksen. Tällaisissa tilanteissa opiskelija voisi osoittaa osaamisensa esseellä, artikkelilla tai suorittamalla tentin erillisessä tilassa.

Nykyisen oppimisen tutkimuksen mukaan oppiminen on oppijan aktiivista toimintaa, jossa hän havainnoi ja tulkitsee uutta tietoa aikaisemman tietonsa ja kokemuksensa pohjalta. Korkea-asteella keskeinen merkitys on taidoilla säädellä ja arvioida oppimistaan mielekkäällä tavalla (metakognitiiviset valmiudet). Korkea-asteen oppimistutkimuksen valossa oppimisen taitoja tulisikin opettaa ja oppia yliopistossa erityisesti juuri oppimisen korkeiden laadullisten vaatimusten vuoksi (esim. täytyy osata arvioida sitä, miten arvioi sitä, mitä arvioi). Tutkimusten mukaan tiedetään, että yliopisto-opiskelijat

eivät ole kattavasti erityisen taitavia oppijoita. Lisäksi tiedetään, että oppiminen on taito, jota voi oppia!

Koska oppiminen on aina sidoksissa siihen kontekstiin ja kulttuuriin, jossa oppiminen tapahtuu, ei yhdellä tavalla tai yhdessä tilanteessa opittua tietoa välttämättä kyetä hyödyntämään toisenlaisessa yhteydessä. Emme myöskään opi samassa tilanteessa samoja asioita. Tämä asettaa opetukselle monentasoisia haasteita. Kuinka siis edistää kaikilla opiskelijoilla opitun siirtovaikutusta (transferia) kontekstista toiseen – opinnoista työelämän moninaisiin tilanteisiin?

Esimerkki: Asian opiskelu monella tavalla lisää merkitysrakenteita ja osaamisen näkökulmia opiskeltavaan asiaan. Kurssien asioita on oppimisen näkökulmasta hyödyllistä opiskella samankin kurssin sisällä varioivoin tavoin eli esimerkiksi luennoimalla, ryhmä- tai parikeskusteluin, kirjoittamalla ja vaikka opiskelijan itsenäisesti järjestetyin tavoin (alan lehdet, internet tai vierailut). Tämä parantaa opitun siirtovaikutusta sekä palvelee myöskin saavutettavuuden näkökulmasta opiskelijoita, joilla on esimerkiksi haasteitaluentotilanteissa (lukihäiriö → kirjoittamisen hitaus).

Osaamisen karttumisen ja työelämärelevanssin kannalta on hyödyllistä oppimisessa ja opiskelussa käyttää sellaisia opiskelu-, opetus- ja arviointimenetelmiä, joissa oppijoiden erilaiset käsitykset ja tulkinnat joutuvat kohtaamaan toisensa. Tällainen opetus edistää opiskelijan tietoisuutta hänen omista tulkintatavoistaan ja niiden toimivuudesta tai toimimattomuudesta ja voi samalla tarjota vaihtoehtoisia tulkintatapoja niitä perustellen ja ymmärrettäväksi tehden.

Esimerkki: Edelleen on hyvin yleistä arvioida opittua ainoastaan kurssin lopussa. Opiskelijan opiskeltavan asian sekä myöskin oppimaan oppimisen taitojen kehittymisen kannalta on hyödyllistä arvioida opittua ja itse opiskeltavaa asiaa pitkin matkaa ja nähdä siten sekä toisten tapoja ymmärtää asiaa että omaa ymmärtämisen- ja kehittymisenprosessia. Tämä ei tarkoita, että opettaja tekee arvioinnin, vaan tällaisissa ns. alku- ja väliarvioinneissa voidaan hyödyntää vertaisvuorovaikutusta (opiskelijat organisoivat ryhmiä). Myös kurssin päättyessä voidaan pitää ns. normaalin yksilötentin sijaan ryhmätentti.

Kytkemällä opiskeltavaa asiaa kurssin tai oppimisprosessin aikana monenlaisiin konteksteihin, käsittelemällä asiaa monista eri näkökulmista sekä käyttämällä erilaisia esitystapoja ja oppimis- tai arviointitehtäviä opitun soveltaminen todennäköisesti helpottuu. Mikään tietty opiskelu- tai arviointitapa ei itsessään tai sinänsä ole parempi tai huonompi, vaan kyse on osaamisen kokonaisuuden rakentumisesta mielekkäästi opiskelijan opintojen aikana.

Esimerkki: Ryhmätentti, suullinen tai osittain suullinen tentti saattaa palvella lukihäiriöistä. Toisaalta ryhmätentti voi olla masentuneelle tai paniikkihäiriöstä kärsivälle suhteettoman vaativa perinteiseen tenttitilanteeseen verrattuna. Sähköinen tentti voi myös olla hyödyllinen saavutettavuuden kannalta. Sähköisiä tenttipalveluita kokeillaan parhaillaan Tampereen yliopistossa.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että oppimisen näkökulmasta varioivuus on aina mielekästä oppimisen kannalta – kaikenlaisille oppijoille.

6. Suositukset ja hyvät käytänteet

Opintojen aikaisilla erityisjärjestelyillä viitataan erityisiin toimenpiteisiin opintojen suorittamisessa ja arvioinnissa. Saavutettavuuden näkökulmasta tällä tarkoitetaan opintojaksojen vaihtoehtoisia arviointikäytänteitä ja suoritustapoja. Saavutettavuuden ja esteettömyyden lähtökohtana voidaan pitää sitä, että se otetaan huomioon ja siitä keskustellaan laitoksella. Mikäli laitoksella on muodostettu yhteinen ja jaettu käsitys siitä, mitä saavutettavuus oman tieteenalan suhteen sekä laitoksen arkikäytänteissä tarkoittaa, toimii se sekä uusia tilanteita kohdattaessa (reaktiivisuus) että ennaltaehkäisevästi (proaktiivisuus) mm. työsuojelunäkökulmasta. Yksittäisen opettajan ei siis tarvitse yksittäisissä, usein yllättävissäkin tilanteissa, alkaa muodostaa käsitystä tai kannanottoa asiasta, vaan laitoksella toimitaan linjakkaasti, johdonmukaisesti ja siten tasa-arvoisesti. Asiasta tiedottaminen mielekkäillä tavoilla on tärkeää opiskelu-, oppimis- ja ohjausprosessien näkyväksi tekemisessä. Vaihtoehtoisten suoritustapojen tukemisen yhteydessä tulee myös keskustella opettajien koulutautumisesta sekä laitoksen tieto- ja viestintäteknisten palveluiden hyödyntämisestä. Erityisjärjestelyjen ei ole tarkoitus kuormittaa ajallisesti tai henkisesti opettajaa erityisemmin, ja juuri siitä syystä asioiden linjakuus ja artikulointi lisää myös työssä jaksamista.

Erityisjärjestelyjä voi olla monenlaisia. Yksinkertaisimmillaan erityisjärjestely voi tarkoittaa lisäaikaa (esim. neljännes tenttiajasta) tentissä tai muussa arviointitilanteessa. Opiskelija, jolla on paniikkihäiriö tai keskivaikea masennus (tai siitä toipuminen meneillään), hyötyy usein arviointitilanteesta mahdollisuudesta kirjoittaa essee tai artikkeli perinteisen tentin sijaan. Vakava paniikkihäiriö voi estää yleensä täysin perinteisiin tenttitilanteisiin menemisen, jolloin osaaminen jää kokonaan näyttämättä ja sen myötä opiskelusuoritukset saamatta. Tällaisissa tilanteissa voidaan hyödyntää erillistiloja ym. (ks. seuraava luku).

Kokonaisuudessaan vaihtoehtoiset arviointi- ja suoritustavat ovat kaikenlaisten opiskelijoiden ja oppijoiden oppimisen kannalta tärkeitä. Myös siitä näkökulmasta on varioivuutta yliopiston oppimisympäristöissä (sosiaaliset, psyykkiset ja fyysiset) syytä tarkastella ja tiedostaa.

6.1. Työryhmän suositukset

Saavutettavuusyhteyshenkilön nimeäminen

Nimetään yliopiston saavutettavuusyhteyshenkilöksi opinto- ja kansainvälisten asiain osaston opintoneuvoja Elisa Tervanen, joka tällä hetkellä toimii jo mm. opiskelija-valinnassa vammaisyhteyshenkilönä. Yhteyshenkilön tiedot: yliopiston päärakennus, Kalevantie 4, huone A119, 33014 Tampereen yliopisto, puh. (03) 3551 6376.

Saavutettavuusyhteys henkilön työn tukena toimii yliopiston ohjaustahojen yhteistyöryhmä, johon kuuluvat mm. opintopsykologi, tiedekuntien opiskelijaopinto-ohjaajat, opinto- ja kansainvälisten asiain osaston opintoneuvojat ja liikuntapäällikkö, ura- ja rekrytointipalveluista uraohjaajat ja ammatinvalintapsykologi.

Opiskelijavalinta

Hakijoiden erityisjärjestelyillä tarkoitetaan lähinnä käytännön järjestelyjä valintakoetilanteessa, joita voivat olla esim. liikuntaesteiden poistaminen, rauhallinen koetila, lisäaika, laajempi kirjoitustila, apuvälineiden käyttö tai muu vastaava järjestely. Näillä järjestelyillä on tarkoitus huolehtia siitä, että vammaiset tai muutoin erityisjärjestelyjä valintakoetilanteessa tarvitsevat hakijat ovat tasavertaisessa asemassa muiden hakijoiden kanssa.

Erityisjärjestelyjä tarvitsevan hakijan tulee jättää kirjallinen hakemus erityisjärjestelyistä valintakokeessa saavutettavuusyhteys henkilölle hakuajan päättymiseen mennessä. Anomukseen tulee liittää lääkärin antama asiantuntijalausunto, josta ilmenee vamman laatu sekä sen vaikutus valintakoetilanteessa. Tällainen lausunto voi olla korkeintaan kaksi vuotta vanha.

Lukihäiriön perusteella on mahdollista saada lisäaikaa valintakokeen suorittamiseen, mikäli lukihäiriö on vaikea tai keskivaikea. Lisäaikaa anovan tulee jättää kirjallinen hakemus, jonka liitteenä on joko ylioppilaskirjoituksia varten hankitut lausunnot lukihäiriöstä tai erikoislääkärin (lastenneurologi, neurologi tai foniatri) antama asiantuntijalausunto. Myönnettävä lisäaika voi olla 0,5–2 tuntia kokeen luonteesta, kestosta ja mahdollisen lisäajan myöntämisen syistä riippuen. Asianomainen tiedekunta päättää lisäajan myöntämisestä.

Opintojen aikaiset erityisjärjestelyt

Saavutettavuuden käsitteleminen

Kaikilla laitoksilla ja tiedekunnissa käsitellään saavutettavuutta ja yksikön käytäntöjä mm. erilaisten oppijoiden mahdollisuuksia suorittaa opintojaan tarvittaessa vaihtoehtoisilla tavoilla (ks. luku 5). Hyvä ajankohta keskustelulle on vuosittain uusien opiskelijoiden aloittaessa opintojaan. Laitokset ja tiedekunnat voivat halutessaan kutsua kokoukseensa asiantuntijaksi esimerkiksi yliopiston opintopsykologin tai saavutettavuusyhteys henkilön.

Saavutettavuuteen liittyviä asioita on luontevaa käsitellä opetussuunnitelman laadinnan yhteydessä. Opetussuunnitelmassa voidaan varautua vaihtoehtoihin suoritustapoihin, käyttää enenevästi tenttien sijaan esimerkiksi luentopäiväkirjoja.

Tiedottaminen

Laitos kokoaa omille verkkosivuilleen tietoa laitoksen omista käytännöistä ja menettelytavoista erityisjärjestelyissä. Lisäksi yliopiston opinto-oppaissa mainitaan toimintatavat erityisjärjestelyjä toteutettaessa. Myös yliopiston verkkosivuille rakennetaan kokonaisuus saavutettavuudesta.

Uusien opiskelijoiden tuutoroinnin yhteydessä tiedotetaan myös laitoksen menettelytavoista ja opiskelijoiden mahdollisuudesta suorittaa opintojaan tietyin edellytyksin (erilaiset oppijat) vaihtoehtoisilla tavoilla.

Menettelytavat erityisjärjestelyjen toteuttamiseksi

Erityisjärjestelyistä päätetään opiskelijan omalla pääainelaitoksella. Kun päätös järjestelyistä on tehty, voivat muut laitokset tukeutua tähän päätökseen. Päätöstä tehtäessä laitokselta voidaan pyytää asiantuntija-apua opinto- ja kansainvälisten asiain osaston saavutettavuusyhteyshenkilöltä.

Erityisjärjestelyistä päätettäessä voidaan ensisijaisesti tukeutua opiskelijavalinnassa tehtyyn päätökseen. Jos erityisjärjestelyjen tarve ilmenee vasta yliopisto-opintojen aikana, laitos voi pyytää päätöksensä pohjaksi opiskelijalta lääkärin tai muun asiantuntijan todistuksen vammasta, sairaudesta yms. Lukivaikeudesta opiskelija toimittaa laitokselle lukihäiriöön perehtyneen asiantuntijan lausunnon (esim. puheterapeutin, psykologin, neurologin tai foniatriin lausunnon), ellei hän ole jo toimittanut lausuntoa opiskelijavalinnan yhteydessä.

HOPS -käytännöt

Ohjauksen ja opiskelun erityisjärjestelyjen suunnittelussa ja toteutuksessa yksi keskeinen työkalu on laitoksen HOPS-käytännöt (tuutorointi, yksilö- tai ryhmäkeskustelut, erillistilaisuudet, HOPS-lomake ym.) tai laitoksen opintojen ohjauksen kokonaissuunnitelma, joka tekee näkyväksi myös erityisohjauksen ja -neuvonnan. Henkilökohtaisen opintosuunnitelman kautta opiskelija voi selvittää itselleen ja kertoa laitokselle mahdollisista pysyvistä (mm. lukihäiriö) tai ns. tilapäisistä erityisjärjestelytarpeista (esim. masennuksesta kuntoutuminen, paniikkihäiriö). HOPS:n kautta opiskelija voi myös arvioida näiden erityisjärjestelyjen vaikutusta opintojen suunnitteluun ja aikataulutukseen.

Jos laitoksella on opintojen ohjauksen kokonaissuunnitelma, siinä tulisi tarkastella myös erityisohjausta ja -neuvontaa.

Joustavat opintojen suoritustavat

Oppiaineen ja tieteenalan luonteen huomioon ottaen erilaisille oppijoille tarjotaan mahdollisuuksia suorittaa opintojaksoja vaihtoehtoisin ja joustavin tavoin (katso esimerkkejä luvussa 5). Laitoksen henkilöstöä voidaan pyydetäessä tukea vaihtoehtoisten suoritustapojen suunnittelussa tarjoamalla opettajille ja muulle henkilöstölle koulutusta tai konsultaatiota sekä tieto- ja viestintätekniistä tukea.

Opetustilanteet

Opetustilanteissa erilaiset oppijat voi ottaa huomioon monin sellaisin pedagogisin ratkaisuin, jotka edistävät kaikkien oppimista. Esimerkiksi vaihtelevat työskentely- ja opiskelumuodot, materiaalin saatavuus verkosta, opetusmateriaalin jakaminen etukäteen, kirjasinten koko esityksessä ja puheen voimakkuus ovat seikkoja, joilla voidaan ottaa huomioon erilaisten oppijoiden tarpeet ja jotka edistävät kaikkien oppimista. Esimerkiksi opetusmateriaalin ja luentorungon jakaminen etukäteen helpottaa näkövammaisten ja lukivaikeuksista kärsivien opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua opetustilanteisiin. Tietoa kirjasinkoosta on mm. Näkövammaisten keskusliiton sivulla www.nkl.fi/

Kuulovammaisten opiskelijoiden kannalta keskustelutilanteet luentosalissa voivat olla ongelmallisia silloin kun keskustelijoiden suunliikkeitä ja ilmeitä ei voi nähdä. Ylipäänsä luentosalit voivat olla opetustilana hankalia esim. kielten opiskelussa. Yliopiston opetustilojen muunneltavuus olisikin tästä syystä tarpeellista ottaa keskusteluun tilojen esteettömyyttä käsittelevässä ryhmässä.

Tukipalvelut tenteissä ja opetustilanteissa

Sähköisen tentti- ja kurssi-ilmoittautumisen tulisi olla mahdollista kaikilla laitoksilla. Esimerkiksi ilmoitustauluilla olevat kurssi-ilmoittautumislomakkeet voivat olla pyörätuolilla liikkuville opiskelijoille vaikeasti saavutettavia.

Opiskelijalle voidaan antaa lisää aikaa tenttiin, suositeltava aika on neljännes tenttiajasta. Esimerkiksi neljän tunnin tenttiin voi myöntää tunnin lisää aikaa.

Opiskelijalle, jonka lukivaikeus ilmenee luetun ymmärtämisen vaikeutena, tulisi tarjota mahdollisuus kuulla tenttikysymykset ääneen luettuna. Tenttitilaisuuden valvoja voi lukea kysymykset opiskelijan sitä pyytäessä.

Opiskelija voi tenttitilaisuudessa tarvittaessa käyttää luentosalin tietokonetta tai kannettavaa tietokonetta. Tietokoneita voi lainata yliopiston päätalon virastomestareilta. Opiskelija sopii ilmoittautumisen yhteydessä tietokoneen käytöstä laitoksellaan ja varaa koneen yliopiston saavutettavuusyhteyshenkilöltä.

Mikäli laitoksella ei ole mahdollisuutta järjestää opiskelijalle erillistä tenttitilaa, voi laitos ottaa yhteyttä saavutettavuusyhteyshenkilöön.

Opetustilojen tekniseen toimivuuteen mm. valaistukseen, mikrofoniin ja tietoteknisten apuvälineiden käyttöön saa apua yliopiston virastomestareilta.

Opiskelija voi myös sopia laitoksellaan avustajan tai tulkin käyttämisestä.

Opiskelijan tukeminen

Erityisjärjestelyjen tarve voidaan opiskelijan niin halutessa kirjata henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan (katso suositusten kohta HOPS -käytänteet).

Oppimisen ja opiskelutaitojen kurssseja on järjestetty joillakin laitoksilla ja niistä on ollut opiskelijoille hyötyä. On hyvä, jos laitoksella on mahdollisuuksia tarjota säännöllisesti yliopisto-opiskeluun liittyvä keskustelu- tai koulutustilaisuus.

Opiskelija voi käyttää yliopiston ohjaushenkilöstön asiantuntemusta arvioidessaan erityisjärjestelyjen tarvetta. Uusille opiskelijoille jaetaan myös vuosittain ohjaustahojen yhteystiedot (Vihitikki) ja yliopiston verkkosivuilla on kootusti tietoa ohjauspalveluista www.uta.fi/opiskelu/opiskelu.html.

6.2. Työryhmän kehittämisehdotuksia

Informaation saavutettavuus

Työryhmä pitää tärkeänä informaation kuten verkkosivuilla olevan tiedon saavutettavuutta. Työryhmä pyysi verkkopalvelusuunnittelija Jarkko Leponiemeltä arviota yliopiston verkkosivujen saavutettavuudesta. Leponiemen mukaan verkkosivujen toteutuksessa noudatetaan tulevaisuudessa entistä tarkemmin standardeja, jotka tekevät mahdolliseksi sivujen käyttämisen vaihtoehtoisilla tavoilla. Verkkosivuilla vältetään informaation välittämistä pelkästään grafiikan tai animaatioiden avulla; tieto tulee olla saatavilla aina myös tekstinä oikeassa järjestyksessä. Tulevissa verkkosivustojen kehitysprojekteissa toteutetaan sivuista aina myös tekstiversio, joka linkitetään sivuille selkeästi.

Uusien verkkosivujen ja verkkopalveluiden toteutuksessa noudatetaan vähintään Websivujen saavutettavuusohjeen AA-tasoa (<http://www.w3c.tut.fi/reports/2003/0508waintro/index.html>). Vuoden 2007 aikana tarkistetaan kaikki yliopiston verkkosivut saavutettavuuden kannalta ja pyritään saattamaan ne vähintään saavutettavuusohjeen mukaiselle A-tasolle. Sähköisten tenttipalveluiden ("tenttiakvaario") toteuttaminen luvulla vuonna 2006–2007 edistää osaltaan saavutettavuutta. Pilottivaiheesta saatua kokemusta hyödynnetään myös saavutettavuuden näkökulmasta.

Mikroluokkien varustustasoa tulisi arvioida myös saavutettavuuden kannalta. Esimerkiksi mikroluokkien erilaiset apuvälineet, tietokoneohjelmat, mikroluokkien käytön opastus lisäävät saavutettavuutta.

Kirjastopalveluiden saavutettavuus nousi esille työryhmän työn aikana. Esimerkiksi kurssikirjojen laina-aikojen lyhentäminen ja viikonloppulainat ovat lisänneet tiedon saavutettavuutta, samoin sähköisen materiaalin lisääntyminen. Joissakin yliopistoissa on käytössä pidemmät laina-ajat opiskelijoille, joilla on lukivaikeus. Vastaavaa palvelua voisi kokeilla omassa yliopistossamme. Pidempää laina-aikaa tarvitseva opiskelija toimittaisi kirjastoon esimerkiksi laitoksen päätöksen erityisjärjestelyistä tai todistuksen lukivaikeudesta (vastaava kuin laitokselle toimitettu).

Kirjastojen palautusluukun ja -automaatin sijoittelussa tulisi ottaa huomioon esimerkiksi pyörätuolilla liikkuvat opiskelijat. Samoin laina-automaatti tulisi sijoittaa kaikkien saataville.

Sähköisiä aineistoja ja -palveluita kehitettäessä on hyvä muistaa myös päätetyöskentelyyn liittyvät vaikeudet (esim. migreenialttius, näkövaikeudet) ja sähköisten aineistojen saavutettavuus.

6.3. Saavutettavuuden seuranta

Saavutettavuuden toteutumista seuraa yliopiston yhteyshenkilö, joka laatii lukukausittain koosteen opiskelijoiden ja eri tahojen (esimerkiksi laitokset, tiedekunnat) yhteydenotoista ja muista mahdollisista havainnoistaan. Yhteenvedoa käsitellään ohjaustahojen yhteistyöryhmässä ja raportoidaan laitoksille, tiedekunnille ja yliopiston johdolle.

Kirjallisuus

- Aittola, T. (1998) Yliopisto oppimisympäristönä. Teoksessa L. Laurinen (toim.) Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus- ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. Juva: Wsoy, 190-211.
- Hakkarainen, K., Lonka K. & Lipponen L. (2004) Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. Porvoo: Wsoy
- Laaksonen, E. (2005) Esteetön opiskelu yliopistoissa. Opetusministeriön julkaisuja 6/2005. Helsinki. Yliopistopaino.
- Marton, F., Hounsell D. & Entwistle N. (toim.) (1997) The experience of learning. Implications for teaching and studying in higher education. 2nd edition. Edinburgh: Scottish Academic Press.
- Murphy, P. (1999) Learners, learning and assessment. London: Paul Chapman Publishing in association with the Open University.
- Pyhältö, K. (2003) Pragmatistiskonstruktivistinen näkökulma opettajuuteen. Uusi opettajuus? Kasvatuspsykologian tutkimusyksikön tutkimuksia 1/2003. Helsingin yliopisto.
- Rauste-von Wright M., von Wright J. & Soini T. (2003) Oppiminen ja koulutus. Juva: Wsoy.
- Soini, T. (1999) Preconditions for active transfer in learning processes. Suomen tiedeseura. 55/1999. Helsinki.

Sivustoja:

- <http://www.opintoluotsi.fi/Linkkihakemisto/Kategoriat.aspx?classID=a464b590-b487-48c0-8021-344ed8103316> (Opintoluotsin kattava linkkihakemisto)
- <http://www.dipoli.tkk.fi/ok.p/erilaisetoppijat/index2.html> (Erialaisten oppijoiden liiton sivustot)
- <http://esok.jyu.fi/> (Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa -hankkeen sivustot)
- <http://www.nkl.fi> (Näkövammaisten keskusliitto ry)
- <http://www.kuulonhuoltoliitto.fi> (Kuulonhuoltoliitto ry)
- <http://www.kynnys.fi> (Kynnys ry)

Liitteet

LIITE 1

LAITOSKYSÉLYN YHTEENVETO

Saavutettavuustyöryhmä teki Tampereen yliopiston laitoksille toukokuussa 2006 kyselyn, jossa kartoitettiin laitosten näkemyksiä mm. yliopistotasosten suositusten tarpeesta. Tiivis, kolmen kysymyksen kysely tehtiin sähköpostitse laitoshallinto@uta.fi listalle. Kysymykset olivat seuraavat:

1. Millaisissa tilanteissa laitoksellanne on tarvittu erityisjärjestelyjä opiskelijoiden oppimisvaikeuksien (mm. lukivaikeudet) tai terveydellisten (fyysiset ja psyykkiset) seikkojen vuoksi?
2. Laitoksenne arvio siitä, kuinka monen opiskelijan kohdalla erityisjärjestelyjen tarvetta on ilmennyt?
3. Millaisia tarpeita laitoksellanne on terveydellisten seikkojen vuoksi erityisjärjestelyjä tarvitsevien opiskelijoiden ja erilaisten oppijoiden opiskelun tukemiseksi koko yliopiston tasolla? Esimerkiksi tulisiko mielestänne olla yliopistotasoiset suositukset ja menettelytavat mm. tenttijärjestelyistä, lisäajan myöntämisestä?

Kyselyyn vastasi yliopiston 25 ainelaitoksesta kahdeksantoista laitosta. Lisäksi yhdeksän muuta yksikköä, mm. yliopiston kirjasto, vastasivat kyselyyn.

Vastauksista ilmeni, että useimmilla laitoksilla on tarvittu joskus erityisjärjestelyjä niin opiskelijavalintojen yhteydessä kuin myöhemmin opintojen aikana.

Opiskelijavalinnat

Opiskelijavalinnan järjestelyt on hoidettu yliopistolla keskitetysti siten, että yliopistoon hakeva ottaa ensin yhteyttä opinto- ja kansainvälisten asiain osastolla vammaisyhdyshenkilöksi nimettyyn opintoneuvojaan. Hän informoi hakijoita tekemään kirjallisen pyynnön erityisjärjestelyn tarpeesta ja liittämään pyyntöön tarvittaessa lääkärin tai vastaavan todistuksen. Tiedekunnat tekevät päätöksen järjestelyjen sisällöstä hakijan pyynnön perusteella. Hakija on tilanteensa mukaan voinut saada valintakokeeseen lisäaikaa, erillisen koetilan tai erilaisia apuvälineitä kuten tietokoneen. Apuvälineitä on ollut saatavilla joko suoraan laitoksilta, tai niitä on lainattu opinto- ja kansainvälisten asiain osastolta.

Hakijoiden kannalta on pidetty hyvänä, että opiskelijavalinnassa tarvittavista erityisjärjestelyistä tiedottaminen ja neuvonta on keskitetty vammaisyhdyshenkilölle. Vaikka järjestelyt ovat sujuneet hyvin, on ilmennyt tarvetta yhtenäistää opiskelijavalinnan järjestelyjä koko yliopistossa sekä määritellä mm. myönnettävän lisäajan maksimimäärä.

Erityisjärjestelyt laitoksilla

Tarvetta erilaisten oppijoiden ja vammaisten opiskelijoiden opintojen sujuvuuden varmistamiseen erityisjärjestelyin oli ilmennyt lähes kaikilla laitoksilla. Tämän lisäksi esimerkiksi opiskelijan tilapäinen sairaus on saattanut edellyttää joustavuutta opintojen suorittamisessa.

Järjestelyt oli pyritty toteuttamaan pääosin laitoksen omin voimin. Vastauksissa korostettiin opiskelijoiden mahdollisuutta sopia vaihtoehtoisia tapoja suorittaa opintoja. Laitoksilla oli tarjolla opiskelijoille myös opintosuoritusta helpottavia välineitä kuten mahdollisuus tietokoneiden käyttöön tai erillinen tenttitila. Muutamissa vastauksissa korostettiin oman laitoksen joustavia käytäntöjä ja samalla epäiltiin, ettei muilla laitoksilla olla välttämättä yhtä joustavia esimerkiksi opintojen suorittamistapojen suhteen.

Vastauksista ilmeni, että liikuntaesteisillä opiskelijoilla on edelleen vaikeuksia esimerkiksi opetustiloihin pääsyssä. Näitä koskevat vastaukset ja kommentit on toimitettu tilojen esteettömyyttä kehittävän ryhmän tietoon.

Laitoksia pyydettiin arvioimaan erityisjärjestelyjen tarpeen määrää. Palvelujen tarve vaihteli jonkin verran laitoksittain. Useimmat laitokset totesivat erityisjärjestelyjä tarvitsevia opiskelijoita olevan lukuvuodessa yhdestä kahteen. Vain yhdessä vastauksessa todettiin, ettei laitoksella ole koskaan ilmennyt tarvetta järjestelyihin. Joidenkin opiskelijoiden kohdalla tarve on ollut tilapäinen (äkillinen sairastuminen ennen tenttiä) ja joidenkin kohdalla tarve on jatkunut koko opiskeluajan (esim. lukivaikeuksista kärsivät tai vammaiset opiskelijat).

Yhteisten suositusten tarpeellisuus

Kysyttäessä yliopistotasoisien suositusten tarpeellisuutta yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki vastaajat pitivät tärkeänä koko yliopistoa koskevia suosituksia. Useissa vastauksissa korostettiin, että tarvitaan nimenomaan suosituksia ja että niiden tulisi olla melko väljät. Myös laitosten omien toimintamallien tulisi siis olla mahdollisia, koska useimmiten tarvitaan myös tapauskohtaista harkintaa ja esimerkiksi vaihtoehtoiset, joustavat suoritustavat kytkeytyvät oppiaineen luonteeseen.

Toisaalta korostettiin sitä, että suositukset olisivat tarpeen opiskelijoiden oikeudenmukaisen ja yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi (oikeusturvanäkökohdat). Joissakin vastauksissa arveltiin käytäntöjen vaihtelevan paljon laitoksittain, minkä vuoksi pidettiin hyvänä yliopiston yhteisiä linjauksia. Toivottiin myös ohjeistusta tai yleisesti noudatettavia periaatteita siitä, milloin erityisjärjestelyihin on ryhdyttävä, samoin siitä, miten erityisjärjestelyt pitää toteuttaa.

Muutamissa vastauksissa haluttiin myös työnohjauksen järjestämistä HOPS-työskentelyyn. HOPS-työskentelyyn saattaa liittyä ongelmatilanteita (esimerkiksi opiskelijan psyykkiset ongelmat), joita opettajan täytyisi voida puida esim. työnohjauksessa. Lukivaikeuksista toivottiin konkreettisia ohjeita kaikille opettajille.

Parissa vastauksessa ehdotettiin, että yliopisto hankkisi kannettavia tietokoneita helpottamaan tenttijärjestelyjä. Koneet voisivat olla lainattavissa yliopiston virastomestareilta, jolloin ne saataisiin helposti myös yleisissä tenttitilaisuuksissa käytettäväksi.

OPISKELIJAKYSELYN YHTEENVETO

Esteettömyyskysely toteutettiin alkukesästä myös opiskelijajärjestöjen sähköpostilistoilla ja lukitar-listalla, joka on lukivaikeuksista kärsivien opiskelijoiden sähköpostilista. Kysely tehtiin uudelleen syksyllä, kun Tampereen yliopiston vammaisille opiskelijoille oli perustettu oma sähköpostilista vammaiset@uta.fi. Kyselyn kysymykset olivat seuraavat:

1. Millaisissa tilanteissa olet tarvinnut erityisjärjestelyjä oppimisvaikeuksien (mm. lukivaikeudet) tai terveydellisten (fyysiset ja psyykkiset) seikkojen vuoksi?
2. Kuinka usein tarvitset tällaisia järjestelyitä?
3. Oletko törmännyt erilaisiin käytäntöihin eri laitoksilla ja onko tämä aiheuttanut sinulle ongelmia? Vai onko kaikki sujunut hyvin?
4. Tulisiko mielestänne olla yliopistotasoiset suositukset ja menettelytavat mm. tenttijärjestelyistä, lisäajan myöntämisestä?

Yhteenveto on koottu 11 vastauksesta, jotka olivat perusteellisia. Ensimmäisellä kierroksella kyselyyn ei vastannut yksikään varsinaisesti liikuntarajoitteinen opiskelija, vaan vastaukset liittyivät lukivaikeuksiin, kuulovammaisuuteen, erilaiseen oppimiseen ja psyykkisiin ongelmiin. Tulos on mielenkiintoinen, sillä usein esteellisyys liitetään opiskeluympäristön fyysisiin ominaisuuksiin, kuten opetustilojen ja muiden resurssien saavutettavuuteen liikunta-, näkö- tai kuulorajoitteisuudesta huolimatta. Toisella kyselykierroksella vastaukset olivat monipuolisempia.

Kysely laajensi ja täydensi kuvaa siitä kokonaisuudesta, jota pidetään oppimisympäristönä. Esteellisyyttä luovat myös sosiaaliset käytännöt. Vastauksista ilmeni se, että myös koulutuspoliittisella sektorilla on huomioitava esteellisyttä aiheuttavat tekijät ja puututtava niihin. Esteetön opetus on kaikille parempi vaihtoehto. Se, että erityisjärjestelyitä ei ole tasa-arvoon vedoten järjestetty, on toivottavasti taakse jäänyttä vanhanaikaista tasa-arvoajattelua.

”Selkä- ja käsiongelmat ovat olleet opetushenkilökunnalle helpommin ymmärrettäviä, mutta lukivaikeus ja muut oppimisvaikeudet ovat melko huonosti tunnettuja,” toteaa yksi vastaaja.

Esteettömyys- ja saavutettavuusasioiden vaikeutena on se, että ei-näkyvät ongelmat eivät näy ja näkyvätkin ongelmat saattavat jäädä huomaamatta kanssaopiskelijoilta ja yliopiston henkilökunnalta. Tämä on näkynyt varsinkin tiedotuksessa opiskelijajärjestöjen suuntaan. Esimerkiksi ainejärjestön puheenjohtajalla saattaa olla sellainen käsitys, että heidän ainejärjestössään ei ole vammaisia. Tällöin hän ei välitä viestiä eteenpäin eikä vammaisen opiskelijan osallistumisedellytyksiä huomioida. Kuitenkin vammaisen opiskelija saattaa syrjäytyä opiskelijatovereistaan jo opintojen alkuvaiheessa koska hänestä ei olla tietoisia. Tätä aukkoa paikkaa vammaisten opiskelijoiden oma sähköpostilista ja järjestettävät tapaamiset.

Erityisjärjestelyjen tarve

Vastaukset kysymykseen erityisjärjestelyjen tarpeesta vaihtelivat sen mukaan, kuinka tietoinen opiskelija oli tarvitsemistaan erityisjärjestelyistä. Ne, joilla on kokemusta ja tietoa oppimisvaikeuden kanssa opiskelusta tiesivät, mikä auttaa ja mitä pyytää.

Opiskelijavalinta on vastauksien perusteella sujunut hyvin. On tärkeää kartoittaa kaikki tarvittavat erityisjärjestelyt. Esimerkiksi yksi hakija oli pyytänyt pöytätilaa, joka sopii pyörätuolia käyttävälle. Pöytätaaso oli järjestynyt, mutta pääsyä pöydän luo ei oltu mietitty pyörätuolin käytön kannalta.

Erityisjärjestelyitä tarvitaan sen mukaan, minkälainen opetusohjelma on ja missä tiloissa opetusta annetaan.

Opiskelijat voivat vastata erityisjärjestelyiden tarpeeseen myös valikoimalla kursseja ja välttämällä sellaisia kursseja, joiden opetustavat tai -tilat ovat vastaajan kannalta esteellisiä.

”Erityisjärjestelyjä en ole pyytänyt, mutta en voi mennä mukaan kaikkiin opintoihin.”

Apuvälineiden tuominen opetustiloihin on vastausten mukaan vielä vaikeaa, minkä arveltiin johtuvan opetushenkilökunnan asenteista. Vastanneiden mukaan esimerkiksi kannettavalla olisi helpompi kirjoittaa kuin käsin, mutta vielä ei olla valmiita siihen. Myös tenttivastaaminen koneella kirjoittaen helpottaisi ja luentojen äänittäminen on yksi tapa tehdä muistiinpanoja.

Yleisimpänä ongelmallisena tilanteena koetaan lähiopetus, jossa edetään enemmistön ehdoilla. Opetustilanteiden pitäisi olla rauhallisia ja päällekkäisiä toimintoja pitäisi välttää. Ne vaikeuttavat oppimista monilla ryhmillä, kuten oppimisvaikeuksista kärsivillä, kuulovammaisilla ja lukihäiriöisillä.

Erityisjärjestelyistä yleisin on lisäajan antaminen, mutta se ei välttämättä auta, jos on jäänyt jälkeen opetuksessa.

Kokemuksia laitosten käytännöistä

Käytännöt erityisjärjestelyiden suhteen ovat opiskelijakyselyn mukaan pikemmin kurssi- ja opettajakohtaisia kuin laitospokohtaisia. Mielipiteet käytännöistä vaihtelevat. Kielioinnit nousevat ongelmiksi muutamassa vastauksessa, mutta toisaalta yksi vastaaja kiittää erityisesti kielikeskusta joustavuudesta. Erikoisjärjestelyiden sijaan on tarjottu usein joustoja esimerkiksi aikataulujen suhteen. Opiskelu koetaan työlääksi.

Keskeiseksi ongelmaksi nousee opetusmateriaalien saatavuus. Useat vastaajista mainitsivat, että opetusmateriaalin saaminen etukäteen helpottaisi luennoille ja kursseille valmistautumista ja niiden suorittamista. Esimerkiksi luentorungon saaminen etukäteen tai luennon aluksi helpottaa opetuksen seuraamista.

Opetusta pitää myös havainnollistaa. Esimerkiksi Power Point -esitykset auttavat, mutta maltti on valttia apuvälineiden käytössä. Seminaarityöskentelyssä tämä koskee myös kanssaoiskelijoita eikä pelkästään opettajia. Opetustilojen pitää olla akustisesti hyviä ja mikrofoneja pitää käyttää, kun sellainen on.

Etäopiskelun mahdollisuutta pidetään hyvänä. Lukihäiriöisille esimerkiksi pakolliset keskustelut Moodle-alustalla voivat olla kuitenkin liian nopeita: 15 minuuttia on liian lyhyt aika vastata kirjallisesti.

Yliopisto-opintoja pidetään pääsääntöisesti hyvin soveltuvina oppimisvaikeuksista kärsiville, sillä opiskelu ei ole pakkotahtista, vaan melko vapaata ja itsenäistä.

Vastauksissa ehdotettiin, että kirjatentit voisivat olla pienempiä (esimerkiksi yksi kirja kerrallaan ja useita tenttimismahdollisuuksia kuukaudessa). Tenttikirjojen laina-ajan lyhydestä (2 viikkoa) on vain yksi maininta.

On myös pohdittava, onko kurssin päätteeksi järjestettävä kirjallinen tentti ainoa oikea tapa arvioida oppimista.

Yliopistotasoisten suositusten tarpeellisuus

Kaikkien vastaajien mielestä käytössä pitäisi olla yliopistotasoiset suositukset. Suositukset helpottaisivat opiskelijoita ja henkilökuntaa.

Oppimiseen liittyviä rajoitteita voisi kysyä joko lomakkeilla tai NettiOpsussa. Tällöin opiskelijan ei tarvitsisi jokaisen kurssin tai uuden opettajan tavatessaan selittää, miksi ja minkälaisia erityisjärjestelyjä tarvitsee. Samalla myös opettajat ja tentaattorit tietäisivät etukäteen, minkälaisia erityisjärjestelyitä käytetään. Kyselyssä ja vammaisten opiskelijoiden tapaamisissa ilmeni myös täysin vastakkaisia näkemyksiä.

Opetushenkilökunnan asenteita ja tietämyksen lisäämistä erilaisista oppimistavoista pidetään tärkeänä. Samoin on tärkeää, että opettajat sitoutuvat auttamaan opintojen etenemisessä. Muina kehitysideoina mainittiin opiskelija-asiamiehen tehtävän perustaminen ja ryhmätoiminta, kuten vertaistukiryhmät. Näistä viimeksi mainittua voidaan edistää yliopilaskunnan ja muiden järjestöjen kautta.

Tiedotus on kaiken a ja o. Tietoa on oltava sekä opiskelijoille että henkilökunnalle. Tiedon pitää olla helposti löydettävissä ja sellaisessa muodossa, että se on ymmärrettävää. ”Myös vammaisen opiskelija on ensisijaisesti opiskelija, joka on yliopistossa opiskelemassa, ei tappelemassa käytännönongelmia vastaan.”

Tampereen yliopisto tänään ja huomenna -sarjassa aikaisemmin ilmestyneet

Published in University of Tampere today and tomorrow

- 1 Esittelyjärjestelmän ja hallinnon kehittäminen. Seminaariraportti (1981)
- 2 Ehdotus Tampereen yliopiston henkilöstöpoliittiseksi ohjelmaksi. HEPO 1 –työryhmän ehdotus (1981)
- 3 Henkilöstön kielikoulutuksen selvitystyö (1981)
- 4 Opetusjaostotutkinnot kehittämislain piiriin. Toimikunnan raportti (1981)
- 5 Tampereen yliopiston kesäyliopistotoimikunnan muistio (1981)
- 6 Kiinteistöyksikön KTS 1982-86 (1981)
- 7 Attila-työryhmän muistio (1982)
- 8 Hallintoasetustoimikunnan ehdotus (1982)
- 9 Kansantalouden koulutusohjelman opiskelijavalinnan ongelmia Rehtorin asettaman toimikunnan muistio (1982)
- 10 Lukuvuosina 1970/71-1981-82 Tampereen yliopiston tiedekunnissa suoritettut lisensiaatintutkinnot ja hyväksytyt väitöskirjat (1982)
- 11 Sanojenkäsittelytyöryhmän ehdotus (1982)
- 12 Opetusjaostojen hallinnollisen aseman uudelleen järjestäminen (1983)
- 13 Yliopettajan virkojen muuttamista koskeva selvitys (1983)
- 14 Silmäys Tampereen yliopiston asemaan korkeakoululaitoksessa (1983)
- 15 Tampereen yliopiston liikunta- ja palvelutyöryhmän muistio (1983)
- 16 Selvitys Tampereen yliopiston henkilöstökoulutus-toiminnan vaiheista vuosilta 1973-1983 (1983)
- 17 Korkeakoulutuksen tutkimus Tampereen yliopistossa (1984)
- 18 Atk:n hyödyntämistä yliopistossa suunnittelevan työryhmän muistio (1984)
- 19 Tieteentutkimus Tampereen yliopistossa (1984)
- 20 Tutkimustoiminnan kehittämissuunnitelmia: yhteiskuntatieteellinen tiedekunta (1984)
- 21 Tutkimustoiminnan kehittämissuunnitelmia: humanistinen tiedekunta (1984)
- 22 Tutkimustoiminnan kehittämissuunnitelmia: taloudellis-hallinnollinen tiedekunta (1984)
- 23 Tutkimustoiminnan kehittämissuunnitelmia: lääketieteellinen tiedekunta (1984)
- 24 Tutkimustoiminnan kehittämissuunnitelmia: kasvatustieteiden tiedekunta (1984)
- 25 Opintosuoritusrekisteriin liittyvät ongelmat. Rehtorin asettaman työryhmän raportti (1984)
- 26 Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen Hämeenlinnan toimipaikan kehittäminen v. 1984-1990 (1984)
- 27 Tampereen yliopiston henkilöstön osallistuminen yliopiston ulkopuoliseen henkilöstökoulutukseen vuosina 1973-83 sekä sisäisen ja ulkopuolisen henkilöstökoulutuksen sisältöjen ja kohderyhmien tarkastelua (1984)
- 28 Kansanperinteen laitoksen soitinkokoelman sijoittaminen. Työryhmän muistio (1984)
- 29 Opetusjaostojen opiskelijavalinta 1970-1984 (1985)
- 30 Tampereen yliopiston kansainvälisten asiain keskus. Center for International Programs – University of Tampere. Suunnitteluryhmän muistio (1985)
- 31 Hallinnon atk Tampereen yliopistossa. Muistio (1985)
- 32 Muistio vakuutusalan tiedekuntaopetuksen kehittämisestä (1985)
- 33 Sopimustutkimusopas. Toimittanut Matti Jussila ja Juhani Pehkonen (1985)
- 34 Tampereen yliopiston avoimen korkeakouluopetuksen järjestämistä pohtineen työryhmän muistio (1986)
- 35 Kunnallisopetuksen kehittämistyöryhmän raportti (1987)
- 36 Kansantalouden koulutusohjelman asema ekonomin tutkinnossa, kansantaloustieteen laitoksen opiskelijavalinta ja koulutusohjelman vaihdot. Rehtorin asettaman työryhmän muistio (1987)
- 37 Ympäristöpolitiikan tutkimuksen ja opetuksen kehittäminen Tampereen yliopistossa. Rehtorin asettaman työryhmän muistio (1987)

- 38 Työtieteellisen jatkokoulutuksen järjestäminen Tampereen yliopistossa. Rehtorin asettaman suunnittelutyöryhmän raportti (1987)
- 39 Selvitys Tampereen yliopiston henkilöstön koulutustarpeista (1988)
- 40 Nuorisotyön koulutuksen kehittämistyöryhmän raportti (1988)
- 41 Informaatiojärjestelmän kehittämistä pohtineen työryhmän muistio (1988)
- 42 Sopimustutkimusopas. Toimittanut Marja Jukola-Aho (1989)
- 43 Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan perustamisesta Tampereen yliopistoon (1989)
- 44 Tampereen yliopiston ja kansaneläkelaitoksen yhteistyösuunnitelmat (1989)
- 45 MS-DOS –käyttäjän ohjelmaopas (1990)
- 46 Venäjän tutkimuksen opintokokonaisuus (Russian Studies Program) (1991)
- 47 Kansainvälisen henkilövaihdon lisääminen lähi-vuosina (1991)
- 48 Kansantaloustieteen koulutusohjelman opiskelijavalinnan kriteereitä ekonomin tutkimuksessa pohtivan työryhmän muistio (1992)
- 49 Tutkintorakennetyöryhmän muistio (1993)
- 50 Yleisen vakuutus-tutkimuksen suunnittelutyöryhmän muistio (1994)
- 51 Nuorisotyön tutkimuksen suunnittelutyöryhmän muistio (1994)
- 52 Muistio kansainvälisen opiskelijavaihdon kehittämistarpeista (1995)
- 53 Nuorisotyön koulutuksen kehittäminen ja sosiaalipedagogiikan opetuksen käynnistäminen. Rehtorin asettaman työryhmän muistio (1995)
- 54 Vakuutusalan koulutuksen järjestämisen puiteratkaisu. Rehtorin asettaman työryhmän muistio (1996)
- 55 Opetuksen ja tutkimuksen tietostrategia. Mihin opetus ja tutkimus pyrkivät? Minne ne eivät halua joutua? Rehtorin asettaman työryhmän muistio (1997)
- 56 Kaikki hyvin työssä? Tutkimus Tampereen yliopiston työoloista (1999)
- 57 Tampereen yliopiston opettajankoulutuksen strategia vuosille 2000-2004. Rehtorin asettaman työryhmän muistio (2000)
- 58 Selvitysmiesten raportit 2000. Rehtorin asettamien selvitysmiesten raportit (2000)
- 59 Tutkijana Tampereen yliopistossa. Tutkimushenkilöstö oman ammatillisen osaamisensa arvioijana ja kehittäjänä (2001)
- 60 Tampereen yliopiston työolotutkimus (2002)
- 61 "Sitä ei voi enää nimittää pelkäksi vitsailuksi" Selvitys sukupuolisesta häirinnästä ja ahdistelusta Tampereen yliopistossa (2003)
- 62 Tasa-arvo opettajankouluttajan silmin. Tampereen yliopiston opettajankouluttajien näkemyksiä tasa-arvosta sekä sukupuolen merkityksestä koulussa ja opettajankoulutuksessa (2003)
- 63 Mentorointi osaamisen ja hiljaisen tiedon välittäjänä. Tutkimus Tampereen yliopiston henkilöstön-kehittämisyksikön mentorointiohjelmasta (2003)
- 64 Yksi lukuvuosi – neljä periodia. Lukuvuosityöryhmän muistio (2003)
- 65 Neljän suomalaisen monialaisen yliopiston hallinnon itsearvioinnin yhteenvetoraportti (2004)
- 66 Neljän monialaisen yliopiston hallinnon arviointi. Ulkoisen arviointiryhmän raportti (2004)
- 67 Opinnäytetyö ja sen ohjaus. Ajatuksia ja esityksiä hyvistä käytänteistä (2005)
- 68 Research Evaluation 2004. Panel Reports (2005)
- 69 Research evaluation of the University of Tampere 2004. Final report (2005)
- 70 Tutkimusetiikka ja hyvien tutkimuskäytäntöjen edistäminen Tampereen yliopistossa (2005)
- 71 Tampereen yliopiston tilastokirja 2004 (2005)
- 72 Tampereen yliopiston tilastokirja 2005 (2006)
- 73 ”Ei mikään katastrofi kuitenkaan” Selvitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella (2006)